

Regula *Reda braće i sestara od pokore* u starohrvatskom prijevodu*

Regula Trećega franjevačkog reda, koju je 18. kolovoza 1289. izdao papa Nikola IV., u kasnom srednjovjekovlju je prevedena u starohrvatski jezik. Hrvatska verzija teksta posvjedočena je u trima sačuvanim rukopisima pisanim glagoljicom iz ranoga novovjekovlja. Dva prijepisa postoje u *zbornicima Šimuna Klimantovića*, te jedan u *Zborniku Šimuna Glavića*. U članku se raspravlja o jeziku prijevoda i pokazuje se da je najmlađi Glavićev prijepis (HAZU Ia25, 1529–1557) tekstološki najvredniji jer su dva Klimantovićeve prijepisa pretrpjela jezičnu i stilsku redakciju. Prijevod je najvjerojatnije nastao u prvoj polovici ili oko sredine 15. stoljeća.

Franjevačku regulu Trećega reda izdao je papa Nikola IV. (*Girolamo Masci*), prvi franjevački papa, u buli 18. kolovoza 1289. (Inc.: *Supra montem Catholicae Fidei*).¹ Njoj je prethodila regula *Memoriale propositum* iz 1221. koja se sačuvala u prijepisu iz 1228. godine.² Regula Trećega franjevačkog reda postoji u glagoljskom pismu i u starohrvatskom prijevodu, a najstariji prijepis potječe s početka 16. stoljeća. Postoje čak tri prijepisa ovoga prijevoda:

1. *Zbornik Šimuna Klimantovića I.* (1501–1512; Arhiv Provincijalata franjevac trećoredaca u Zagrebu; = KIZb1),³ ll. 12r-23v;
2. *Zbornik Šimuna Klimantovića II.* u Berčićevoj zbirci u Petrogradu, br. 2 (1509; = KIZb2),⁴ ll. 3a-16a;
3. *Zbornik Šimuna Glavića* (HAZU Ia25, 1529–1557; = GIZb),⁵ ll. 8r-20r.

Tema ovoga priloga je uzajaman odnos rukopisa i vrijeme nastanka prijevoda. Obojica pisaca tih triju rukopisa bili su članovi Trećega samostanskog reda sv.

* Zahvaljujem vlč. Kristijanu Kuharu na kopijama dvaju Klimantovićevih rukopisa, kopiji Glavićeva zbornika i kopijama šest listova Andrije Čučkovića, dr. sc. Ivanu Botici na pomoći u hrvatskom tekstu izlaganja i nekim stručnim savjetima te djelatnicima Arhiva Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti jer su mi 17. i 18. rujna 2014. omogućili uvid u Glavićev zbornik.

¹ Izdanje u BULLARIUM 1768: 94-97.

² Izdanje u MEERSSEMAN 1982: 91-112.

³ A-PFT, KIZb1 ll. 12r-23v; MILČETIĆ 1911: 95-100 (V.1.)

⁴ MILČETIĆ 1911: 104 (Napomene, br. 5); MILČETIĆ 1955: 102-103.

⁵ MILČETIĆ 1911: 391-396 (XI.6.); ŠTEFANIĆ 1970: 35-39 (br. 278).

Franje. Ta je redovnička zajednica tijekom 15. stoljeća stekla u Hrvatskoj atribut glagoljaši (*glagolae*, 1483).⁶ Prvi je i nešto stariji Šimun Klimantović (oko 1460. – 1540.), iz Lukorana na otoku Ugljanu,⁷ a drugi je i nešto mlađi Šimun Glavić (oko 1490. – poslije rujna 1564.) rodom iz Šibenika.⁸ Klimantović bio je pisac barem četiriju rukopisa. Osim spomenutih dvaju zbornika, još je autor i rukopisa iz Berčićeve zbirke br. 1⁹ te rukopisa *Marum manjum* iz 1511. (NSK, R 3368)¹⁰.

Iz literature poznat je još jedan, četvrti prijepis Regule od Andrije Čučkovića, koji je sačuvan fragmentarno u šest listova, a čuva se kao fragment u Berčićevoj zbirci br. 4 iz 1529. godine.¹¹ O Andriji Čučkoviću zna se samo da je bio trećoredac podrijetlom iz Dalmacije, da je rečeni rukopis vjerojatno prepisao 1529. za boravka u trećoredskom samostanu u Kopru i da je 1550. kao gvardijan trećoredskoga samostana Svete Marije na Bijaru kraj Osora podigao dva pobočna oltara u samostanskoj crkvi.¹² Konstatacija da je *Čučkovićev fragment* dio trećoredske franjevačke regule temelji se na kolofonu l. 6v, gdje se čita: *.f.č.i. (1520 i neka) tu regulu spisahb Ě(zb) fratar Adria čučkovičb tretoga reda b(la)ž(e)noga Frančiska Stoeči u s(ve)te M(a)rie Mandalene u Kopri Ūstinopuli.*¹³ Ako ga pomno čitamo, razaberemo da nema tekstološkoga slaganja s prijevodom regule iz Klimantovićeve i Glavićeve rukopisa.

Hrvatski prijevod regule i u Klimantovića i u Glavića ima 29 poglavlja, dok je u latinskom izvorniku 20 poglavlja. Razlika u poglavljima tumači se time što je hrvatski prevoditelj uveo devet novih naslova poglavlja. Uvod, koji u latinskom tekstu nije numeriran, prvo je poglavlje u hrvatskom prijevodu, a u duljim poglavljima učinjeno je čak osam novih potpoglavlja. Nova su poglavlja sljedeća:

odъ s'vršeniē v'lizeniē. k(a)p(i)t(ulъ). .g. ti (14r16-17) – Ø

od' pos'ta v k(o)r(i)zmi s(veto)ga M(a)rt(i)na. k(a)p(i)t(ulъ). .j. (16v7) – Ø

od' zadušiē kako se ima činiti. k(a)p(i)t(ulъ). .ž.ī. te (19v3-4) – Ø

od' naučeniē o(tb)ca te br(a)tie. k(a)p(i)t(ulъ). .dz.ī. (19v18) – Ø

od' mučaniē. k(a)p(i)t(ulъ). .z.ī. (20r2) – Ø

odъ s'provoeniē. kapitulъ. .i.a. (20r20-21) – Ø

od' pomoči umirajučihъ. k(a)p(i)t(ulъ). .i.b. (20v11) – Ø

od' potvr'eniē regule. k(a)p(i)t(ulъ). .i.dz. (23r12) – Ø.

⁶ RUNJE 2012: 16.

⁷ PETROVIĆ 2009. Novija istraživanja o njemu i njegovim spisima vidi u SRDOČ-KONESTRA I LAJŠIĆ 2008; ŠTRKALJ-DESPOT 2010; RUNJE 2015.

⁸ Usp. PETROVIĆ 1998.

⁹ MILČETIĆ 1911: 104 (Napomene, br. 4); MILČETIĆ 1955: 100-102.

¹⁰ MILČETIĆ 1911: 382-388 (XI. 4.).

¹¹ MILČETIĆ 1911: 104-105 (Napomene, br. 6); MILČETIĆ 1955: 104-105.

¹² IVANČIĆ 1910: 284-285; ŠTEFANIĆ 1956: 46; NAZOR 1993: 115.

¹³ NAZOR 1993: 115.

Regula franjevac trećoredaca bila je prevedena i na talijanski jezik,¹⁴ ali taj prijevod sigurno nije izvornik hrvatskoga prijevoda. To se vidi već u nekoliko natuknica povjesnoga rječnika talijanskoga jezika:

KlZb1 14r6-8 I kada bude potribovanъ k' voli vižitatura. – cum interpellatus ad Visitatoris extiterit voluntatem] Quando vocato *et adomandato* sirà, starà ala volemtade del visitatore (BATTAGLIA 2002: 923, s.v. Visitatore);

KlZb1 14v17-18 P'lače takoe i kad'meni. b'rez' široka ožd'rilič. ras'plačeni (... Fratres) – Clamydes quoque ac pelles absque scolaturis scissas] Li mantelli e le pelli *dei frati sieno facti* senza scolatura (BATTAGLIA 1996: 120, s.v. Scollatura¹).

To postaje još zornije ako usporedimo tekst izdanja talijanskoga teksta s hrvatskim prijevodom:

Ni protivu nemu ludimъ s'min'emъ. ne s'mii suprotiv'no poiti. Ako ovo g'do pokušati ras'činiti s'milъ budet'. V' raz'sr'enie b(og)a v'semogućega. I b(la) ž(e)niъ ap(osto)lov' negoviъ P(e)tra i P(a)vla GlZb 20r9-10 i b(la)ženiju ap(osto)lu (n)ego. Z(na) se da est' v'pal' v' grihъ (KlZb1 2316-22 = KlZb2 15v15-16r1, GlZb 20r5-10).

– Adonqua a neuno homo sia licito questa pagina de nostro statuto et de nostro ordenatione guastare et speçare, overo econtra essa per matto scutgiamento venire. E qualumque homo questo se scutigiasse de fare, esso emcorrà et perverrà ella emdignatione dello onnipotente Deo et deli apostoli suoi Petro et Paulo (AGOSTINI 1978: 113).

Pretpostavlja se da je najmlađi prijepis Šimuna Glavića ovisan o jednoj verziji Šimuna Klimantovića. Tako Stjepan Ivančić navodi da je „još za života Klementovića prepisa, takodjer glagolskim slovima u kvieru ali ne istim redom, sav njegov prvi obrednik fratar Šimun Glavić rodom iz Šibenika god. 1529. stanujući onda u samostanu sv. Pavla na Školiću Galevcu pred Zadrom“.¹⁵ Nadalje, Vjekoslav Štefanić piše da je Glaviću „predložak za jedan dio građe mogao biti Klimantović, za drugi dio nije mogao biti (a to su odlomci o proštenjima i dr. do početka Plača), dok je kroniku mogao samo dopunjavati. Trebat će tačnije ispitati Glavićeve izvore“.¹⁶ Ivanka pak Petrović navodi da „većina tekstova toga dijela knjige čine redovnički tekstovi, među kojima su *Regula* franjevac trećoredaca sastavljena u 29 kapitula, *Konstitucije (Kuštacioni)* franjevac trećoredaca iz 1492. u 38 kapitula, kojima je, s manjim razlikama, predložak bio *Ritual* Š. Klimantovića, *Testament*

¹⁴ *Regola dell'ordine di Penitenza* (prva pol. 14. st.; Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emanuele di Roma, ms. Vittorio Emanuele 477; izdanje u AGOSTINI 1978: 101-113). Usp. također rukopise iz Nacionalne knjižnice u Napulju (Biblioteca Nazionale di Napoli) XII.F.4 (15.-16. st.) i XII.F.44 (15. st.); usp. CENCI 1971: 892 № 549, 910 № 572.

¹⁵ IVANČIĆ 1910: 133.

¹⁶ ŠTEFANIĆ 1970: 39.

sv. Franje te drugi franjevački redovnički obredni i poučni tekstovi“.¹⁷ Svoj prilog završava sljedećim riječima: „Premda Glavićevi uzori u glagoljaškoj tradiciji još nisu temeljito istraženi, očito je da mu je glavni uzor bio Klimantović, veliki glagoljaški pisac, koji je svojim rukopisima u prvim dvama desetljećima XVI. st. dao temeljna djela franjevcima glagoljašima Dalmatinsko-istarske provincije, koja će poslije slijediti mnogi glagoljaški pisci i pisari“.¹⁸

Prije negoli se pozabavimo tekstologijom, ukratko ćemo nešto reći o jezičnoj karakteristici triju prijepisa. Pritom se oslanjamo ponajprije na prvi Klimantovićev zbornik jer se njegov drugi potpuno ili gotovo potpuno s njim slaže, dok je tekst Regule u *Glavićevu zborniku* dosta krnj.

Refleks starohrvatskoga jata slijedi do određene mjere pravilo Meyer – Yakubinsky, pri čemu ima dosta odstupanja. Postoje tri različita refleksa jata:

1. *ě > e: *celo* (12r20), *vera* (12v2), *verě* (12v11), *po tes'noti* (12v17);
2. *ě > i: *rič'ju* (12v9), *k'rip'ko* (12v13-14), *s'tazi* (12v15), *ĵideniě* (15v8; GlZb 12r16: *ědeniě*), *potribnimi* (12v21-22);
3. iznimke pravilu Meyer – Yakubinsky: *več'noga* (12v18); *Is'povidati* (12v12), *hotilb* (12v14), *cini* (14v10).

Jaki je *jer* beziznimno prešao u *a*: *katoličaske* (12r4), *va tmi* (12r16), *dragos'tamb* (12v5), *va* (12v19). I slogotvorno *l* u Klimantovićevim rukopisima ima bezizniman refleks *u*, dok Glavić u nekoliko primjera zadržava stari refleks *l*: *obučet'se* (13v12), *is'puniti* (12v14-15), *duž'ni* (18r3-4; GlZb 14v20: *dlžni*), mučati (20r3; GlZb 17r5: *mlčati*), *duž'ni* (23r3-4). Osim toga, *v- ispred suglasnika ili ispred pauze ponekad je, ali ne i uvijek, prešlo u *u*:- *uz'držet'se* (15v10), *uz'mak'net'* (15v14), *uzrokom'* (16r20), *uz'rokb* (22v4). Intervokalni -ž- uvijek ima refleks -r-: *nigdore* (12v3), *jurb* (13r19), *niš'tare* (15v4), *morete* (19r6), *izrěni se* (22v18). Isto tako je *dj prešao u *j* bez iznimke: *otrěnie* (13v4), *iz'viite* (13v6), *tuihb* (13v8), *raz'goeniem'* (14v16), *takoe* (15r9), *roeniě* (16r22), *prihač* (19r9), *pohoeniě* (21v2).

Nekoliko je primjera za prijelaz *ę u *a* palatalnih suglasnika: *priěmši* (13r1), *p'riětiě* (13r5), *počalnika* (15r19), a jedan jedini primjer ima za prijelaz *a* u *e* iza *r*: *res'teniju* (12v23).

U morfologiji u Klimantovićima prijepisima regule uočava se gotovo isključivo postojanje nastavka *-om* u instrumentalu jednine ženskih -(j)a-osnova, s čime se ne uvijek podudara jezik Šimuna Glavića (ovdje prevladava stariji nastavak *-oju*): *rukomb* (14r10), *sobom'* (17r17; = GlZb 14r9), *jut(a)rnomb* (17v12; GlZb 14v7: *ŋju*), *nevolomb* (18v20; = GlZb 15v16), *sobom'* (22r14; GlZb 19r9: *soboju*), *pravdomb* (22r18; = GlZb 19r12), *bratijomb* (22r23; GlZb 19r16: *bratiomb*).

¹⁷ PETROVIĆ 1998: 732.

¹⁸ Isto: 733.

Kod lokativa jednine muškoga i srednjega roda postoji kolebanje između nastavaka *-i* i *-u*, koji se sreću jednako često: *všastiju* (14r13), *ŷideniju* (16r13), *v'ľizeniju* (18r16), *nemiru* (18v1), *listu* (19v2), *gradu* (20v3); *stan'ii* (14r15), *godići* (17r8-9), *deli* (18v5), *govoreni* (19r5), *govorėni* (19r9-10), *mes'ti* (20v3), *s'provoeni* (20v5), *od'šastii* (20v13), *mesti* (21v6), *ud'ržanii* (22v1). Upada u oči to što u mekih *-ij*-osnova nikada nema stezanja, već se uvijek pojavljuje nekontrahirani nastavak *-ii*.

Konačno, usporedba rukopisa pokazuje da se obje inačice Šimuna Klimantovića često potpuno slažu u ortografiji i fonetici pojedinačnih riječi, a da se veće razlike uočavaju između mlađega prijepisa Šimuna Glavića i Klimantovićevis rukopisa:

KlZb1 12v6 Ø] = KlZb2 4v7-8] GlZb 9r5-7 ...pasnie (stazu) pripravl...ž.stva
vėčnoga plaće ... e ob...vaet – Haec est, quae salutis semitam praeparat, &
felicittatis aeternae praemia, gaudiaque pollicetur.

KlZb1 14r:4 sag'rišeniě] = KlZb2 5r11] GlZb 10v15 prigriševaniě – transgre-
ssionibus

KlZb1 14r10 rukomь] = KlZb2 5r16] GlZb 10v19 po ruci – per manum

KlZb1 14r11 napiše] GlZb 10v20 upiše – redigatur

KlZb1 14r21 da ne mozi] = KlZb2 5v6] GlZb 11r9 da ne more – ut ... valeat

KlZb1 15r15 b'rezь v'sakiħь s'vilь] GlZb 12r1 brezь svil kih godi – absque
serico ullo

KlZb1 15v5 s'voim' domačim'] = KlZb2 6v15] GlZb 12r13-14 svoimь
hižanom'ь – a propria familia

KlZb1 16r1 ŷisti] GlZb 12v11 priěti – sumere

KlZb1 16r1-2 od' prestavljeniě nihova] = KlZb2 7r15] GlZb 12v12 nihь – de
appositis ab eisdem

KlZb1 16r7 Začь] = KlZb2 7r20] GlZb 12v16 ere – cum

KlZb1 16v16 ki su noseće] = KlZb2 8r14 (ke)] GlZb 13v4 tegotne – gravidae

KlZb1 20r9 nemočnih'] = KlZb2 12r15 nemoč'nikovь] GlZb 17r10 nemočnihь
– infirmis

KlZb1 20r15-16 I nega pečal'no naučite k' priětiju pokaěniě] GlZb 17r15-16
I toga pečalno k' priětiju pokaěniě učeće – ipsum sollicite ad recipiendum
poenitentiam ... inducentes

KlZb1 20v12 Toga cičь] KlZb2 12v19 Toga ciča] GlZb 17v11-12 Togo radi
– Praeterea

KlZb1 21v25-22r1 ovoga reda] KlZb2 14r16 ovoga rėda] GlZb 18v18 sego
čina – hujusmodi

KlZb1 22r3-4 ednuč' v' godiće s'vršuite] = KlZb2 14r19 (godići)] GlZb 19r1
ednom' v' lěti svršui se – semel exerceatur in anno

KlZb1 22r4 Nego] = KlZb2 14r20] GlZb 19r1 razvi

KlZb1 23r1 toga t'ret(o)ga rėda] = KlZb2] GlZb 19v13 vašega reda – vestri
Ordinis

KlZb1 23r4 ili od' pos'tavljenih'] = KlZb2 15v1-2] GlZb 19v15 ili postavljeni
– vel statutis

KlZb1 23r20-21 I b(la)ž(e)niħ ap(osto)lov' negoviħ P(e)tra i P(a)vla] = KlZb2
15v19-20] GlZb 20r9-10 I b(la)ženiju ap(osto)lu (n)ego.

Kod nekih varijantnih čitanja nije moguće odrediti tko ima prvobitnu verziju, Klimantović ili Glavić. Ipak, u mnogobrojnim primjerima Glavićev se tekst podudara s latinskim izvornikom. Time se dokazuje da je Glavić, za razliku od Klimantovića, sačuvao izvorni tekst, što je u proturječju s prevladavajućim mišljenjem u znanstvenoj literaturi. Ova je činjenica važna ne samo za pitanje prevoditelja, a očigledno je da prijevod Regule franjevac trećoredaca nije napravio Šimun Klimantović, već je itekako važna za pitanje vremena nastanka ovoga prijevoda.

Prijevod se odlikuje nizom dodataka, odnosno dopuna. Između njih ima takvih koje se, prema podudarnom svjedočanstvu triju rukopisa, mogu pripisati prevoditelju, ali i takvih koje su posljedica Klimantovićeve redakcije. Valja naglasiti da je već prevoditelj imao sklonost prema raznolikosti izražavanja, prema *copia verborum*:

KlZb1 I ako ona obeč(a)jut' se k'rip'ko ud'ržati. I pravo verovati. (13r:8-10)]

GlZb 9v14 e kripko – & si eas professi fuerint, vereque crediderint

KlZb1 da prikažet' se ča se naibr'že morē. na kaš'tiganie is'katelem̃ eretiča(sk)
oga lukav'stviē. *To e(stb) in'kvi(ž)ituru.* (13r19-23)] GlZb 10r7-9 na nakaza-
nie iskatelem̃ eretičaskoga lukavs'tviē. *to e(stb) inkvizituru – assignetur ille
quamcitius Inquisitoribus pravitatis haereticae puniendus.*

KlZb1 nega čiñ i s'tanie *vlazečumu.* pečal'no iz'viite. (13v4-6)] GlZb 10r14
vlazeču – *ejus officium statum & conditionem solerter exploren*

KlZb1 (tuiħ vraćenie.) *i zadovole učinenie* (13v8-9)] GlZb Ø – *alienorum
restitutionem*

KlZb1 kad' meni. b'rez' široka ožd'riliē. ras'plačeni (14v17-18)] GlZb 11v4-5
... široka ožd'riliē – *pelles absque scolaturis scissas*

KlZb1 moš'ne ođ̃ kože usaniē (15r11-12)] GlZb 11v20 mošne kožne – *bursas
de corio*

KlZb1 m(o)litvu go(spod)sku. *To e(stb) o(tb)čen(a)šb.* (19r12-13)] GlZb 16r11
to e(stb) o(tb)čen(a)šb – Orationem Dominicam

KlZb1 va veki dokolē e živ'. (21r22-23)] GlZb 18r17 do života – *ad vitam*

KlZb1 Ako li se ne potaret' (22r17-18; cf. 22r17: da potaret' se)] GlZb 19r11
ako li ne – *alioquin*

KlZb1 ki ne bude hotil̃ pobolšati. *to e(stb) pokoriti se* (22v11-12) – *incurribilis*
KlZb1 po tretom' s'vičeniju. i pokaraniju. i kaš'tiganiju (22v12-14) – *post
trinae admonitionis instantiam.*

Najčešće je prijevod dobar; prevoditelj je dobro razumio latinski tekst i izabrao je odgovarajuće izraze, koliko možemo to danas prosuditi. On za identične latinske konstrukcije – na primjer, za apsolutni ablativ ili za gerundive – bira različite mogućnosti prijevoda, ne slijedeći izvornik ropski:

Konkretizacija:

KlZb1 v' nihovihъ v'lastitih' domih' (15v23) – in eorum Conventualibus domibus

KlZb1 bulam' (18v8) – privilegia

KlZb1 v listu (19r2) – in contractu

KlZb1 A oni ki nisu k'nižnici. ki ne umiju k'nigu (20v20-21)] GlZb 17v18-19

A ki nisu knižnici – illiterati

KlZb1 ki ne bude hotilъ pobolšati (22v11-12) – incorrigibilis.

Jednostavnije izražavanje:

KlZb1 Putujućim' (15v14-15) – itinere constitutis

KlZb1 teže (17r1) – exercitio laboris incumbent

KlZb1 usilovani budutъ (18v10-11) – vexationibus impetantur

KlZb1 u veliki govorēnii (19r9-10) – in multiloquio

KlZb1 ukazali budu (19v1) – curaverint intimare.

Idiomatsko izražavanje:

KlZb1 odъ ovoga s'vita prestavit' se (20r23-20v1) – de praesenti luce migraverit

KlZb1 s'tanovit' rokъ dos'tig'ni (21v1) – certum tempus comprehendat.

Latinske gerundive prevodi i infinitivom i glagolskim imenicama:

KlZb1 kih na s'hranenie ovoga žitiē ob'raz' v'zeti se prigoditъ. (13r2-4) – quos ad observandam hujusmodi vitae formam assume contigerit

KlZb1 Da čuvaite se. sa v'simъ timъ pečal'no. Da niki eretik' ... da se ne pripus'titъ. (13r12-18) – Praecavendum est tamen sollicite, ne quis haereticus ... admittatur.

KlZb1 da prikažet' se ča se naibr'že morē. na kaš'tiganie is'katelemъ eretiča(sk) oga lukav'stič. To e(stъ) in'kvi(ž)ituru. (13r19-23)] GlZb 10r7-9 na nakazanie iskatelemъ eretičaskoga lukavst'ič. to e(stъ) inkvizituru – assignetur ille quamcitus Inquisitoribus pravitatis haereticae puniendus.

KlZb1 Ili od'ložeči prazd'nika roeniē g(ospod)na n(a)š(e)ga Is(u)h(r)st)a. Ako se prigodi v' petakъ s'lužiti. (16r21-23) – vel nisi festum Natalis Domini feria ipsa occurreret observandum

KlZb1 A od' činenič mira meju bratiomъ. i sestramъ (!). I oče takoe i meju (18v) z'van'nimi. v' nemiru budućim'. (18r22 – 18v1) – De pace vero inter Fratres, & Sorores, aut etiam exteros in Discordia positos facienda

KlZb1 Ki nih'h' kaēniju i k' m(i)losrdiju delomъ s'vrševati opominai. (19v23-20r1) – qui eos ad poenitentiam, & misericordiae opera exercenda hortetur

KlZb1 Nego ako za nevolju i za pot'ribu z'godi im' se. veče kratъ. učiniti. (22r4-6) – nisi necessitate aliqua suadente fuerit (scil. visitatio) pluries facienda.

KlZb1 Minis'tri očite k'rivine bratie i ses'tarъ. Na kaš'tiganie pohoditelju navis'tite. (22v7-10) – Ministri vero manifestas Fratrum, & Sororum culpas Visitatori denuncient puniendas

KlZb1 I odъ druž'be b'ratar'stva toga izrěni se. I potom' toga va toi skupčini da se ne naidetъ. (22v17-20)] GlZb – de Fraternitatis consortio abjiciendus ab ipso, & in Congregatione postmodum publicandus.

Istina, sreću se gdje gdje primjeri manje uspjeloga prijevoda, pri čemu se ne može uvijek isključiti da ne potječu od prvobitnoga prijevoda, već od Klimantovićeve redakcije. Nažalost, na nekim je mjestima tekst Glavićeva zbornika nestao (rukopis ima cijeli niz rupa) ili se jedva može čitati te se zbog toga ne može do kraja rekonstruirati izvorni prijevod:

KlZb1 put' pres'tupleniě rič'ju g(ospod)inomъ (... ukazue) (12v8-10) – viam ascendendi ad Dominum verbo (... demonstrans)

KlZb1 priěmši (13r1) – intendentes

KlZb1 (kad'meni. ...) I za v'se za to ne ob'lačite se. kako se prik'lada giz'daniju (14v19-21) – (pelles ...) affibulatas tamen, vel patulas, ut congruit honestati

KlZb1 p'lačemъ da ob'lačet' se. ot' smerěna suk'na učinenъ (14v23-15r1) – clamyde inducantur, & tunica de hujusmodi humili panno factis

KlZb1 od'vrgši vsa ina. ... Tačîn'nimъ ovoga s'vita urěšeniemъ. (15r18-22) – depositis ceteris ... vanis hujus saeculi ornamentis

KlZb1 I oče takoe i meju z'van'nimi. v' nemiru budučim'. (18r23 – 18v1) – aut etiam exteros in Discordia positos

KlZb1 u takovih se ud'ržite (18v15-16) – in tabulis processuri.

U leksiku ima dosta posuđenica iz latinskoga i talijanskoga jezika, učestalih i rijetkih, na primjer: *biskupъ* (18v4, 18v11-12), *bula* (18v8), *eretičъskъ* (KlZb1 13r21, 13r21-22), *eretičъstvo* (KlZb1 13r14-15), *eretikъ* (KlZb1 13r13, 13r16), *furtuna* (KlZb1 12r23-12v1) 'tempestatas', *fuštanъ* (15r2-3, 15r4) 'guarnellum (placentinum)', 'paludellum', *grišpanie* (15r6) 'crispatura', *inkvižiturъ* (13r22-23), *kadmenъ* (14v17) 'pellis', 'pellitio', *kaštiganie* (13r20-21, 22v8-9, 22v13-14), *katoličъskъ* (KlZb1 12r14, 13r5-6), *korizma* (18r5, 18r6), *kumplita* (17v4, 17v20-21), *kuštodъ* (21v19-20), *mankati* (21v8), *ministrъ* (13v3, 14r12, 14v15, 17r22, 18v11, 21r21, 21v3), *ministrъstvo* (21r13, 21r23), *misa* (19r17, 19r21), *munita* (19v5), *nona* (17v3-4), *oficii* (18r1), *prěma* (17v3, 17v6, 17v20), *psalъmъ* (17v9, 17v21-22, 20v20), *regula* (12r1-2, 23r12), *saltirъ* (17v6, 20v20), *šeksta* (17v3), *tanъcъ* (15v1), *tastamentъ* (18r11, 18r14, 18r19-20), *terca* (17v3), *unestъ* (15r22), *vardiěnъ* (21v20), *vižitaturъ* (14r7-8, 14v14). Neki se rabe i tamo gdje u tekstu izvornika nema za to povoda, na primjer: *bula* 'privilegium', *furtuna* 'tempestatas', *fuštanъ* 'guarnellum (placentinum), paludellum', *kadmenъ* 'pellis, pellitio'. Neke su nastale tek u sekundarnoj redakciji Klimantovića (npr. *unestъ*). Od ovih posuđenica u hrvatskoj redakciji crkvenoslavenskoga jezika sljedeće nisu potvrđene¹⁹:

¹⁹ U kartoteci *Staroslavenskoga instituta* 17. rujna 2014. imao sam mogućnost provjeriti neke riječi kojih nema u publiciranim sveščićima *Rječnika* (RCJHR), na čemu zahvaljujem ravnateljstvu instituta i suradnicima *Rječnika*.

bula, *furtuna*, *fuštanь*, *inkvižiturь*, *kadmenь*, *kuštodь*, *ministrьstvo*, *tastamentь*, *unestь*, *vižitaturь*. Nekoliko ih ima *Akademijin rječnik*: *bula*²⁰, *furtuna*²¹, *fuštanь*²², *inkvižiturь*²³, *kadmenь*²⁴, *kuštodь*²⁵, *unestь*²⁶, *vižitaturь*²⁷.

Od domaćih, odnosno neposuđenih riječi nekoliko ih je koje nisu zasvjedočene u *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*²⁸: *čudь* (14r14) ‘conditio’, *dobrostivьнь* (12v23-13r1) ‘benignus’, *dragostьнь* (12v5) ‘gratiosus’, *glumьць* (15v3) ‘histrion’, *vьzmьknuti* (15v14) ‘subtrahere’, *nerazvlačito* (18r16, 20v14) ‘immediate’, *nezavětovanь* (18r16) ‘intestatus’, *otetie* (17r19, 17r20-21) ‘defensio’²⁹, *oždrělie* (14v18) ‘scol(l)atura’, *povezača* (15r11) ‘binda’, *razgoenie* (14v16) ‘dispensatus’, *svoita* (18r7) ‘parrochia’³⁰, *usnie* (15r14), *vьzmьknuti* (15v14) ‘subtrahere’. Neke su opet oprimjerene u *Akademijinu rječniku*, na primjer: *čudь*³¹, *glumacь*³², *oždrijelje*³³, *povezača*³⁴, *razgođenje*³⁵, *svojta*³⁶, *usanje*³⁷, *uzmaknuti*³⁸.

Osim toga, u Reguli se sreću rjeđi leksemi, posuđenice i domaće riječi, koje već postoje u starijim hrvatskoglagoljskim tekstovima: *dobitie*³⁹, *vardiěнь*⁴⁰. Djelomično se to potvrđuje i s pridjevom *dobrostivьнь*, koji dolazi bez sufiksa *-ьн-*, u značenju *dobrostivь*, koji je zasvjedočen u pariškom *Borislavićevu zborniku* iz 1375. godine.⁴¹ Zanimljivo se semantičko podudaranje sa starijim hrvatskogla-

²⁰ RHSJ I: 728 (s.v. 2. büla)

²¹ RHSJ III: 80.

²² RHSJ III: 80.

²³ RHSJ III: 841 (s.v. inkvižitur i inkvizitur)

²⁴ RHSJ IV: 731.

²⁵ RHSJ V: 836.

²⁶ RHSJ XIX: 635.

²⁷ RHSJ XXI: 48.

²⁸ Usp. bilješku 19.

²⁹ No, postoji derivacijska baza, glagol *oteti* ‘defendere’ koji je zabilježen u *Ročkom misalu*.

³⁰ U kartoteci *Rječnika* postoji riječ *svoitь* (f.) iz *Ivančićeva zbornika*, ali s drugim značenjem.

³¹ RHSJ II: 145-150.

³² RHSJ III: 209.

³³ RHSJ IX: 528. (s.v. oždrijeļe)

³⁴ RHSJ XI: 257.

³⁵ RHSJ XIII: 545. (s.v. razgođenje, ali ima drugo značenje)

³⁶ RHSJ XVII: 381. (znači rodbina)

³⁷ RHSJ XIX: 833. (s.v. usañe)

³⁸ RHSJ XX: 369 (s.v. uzmaći)

³⁹ Usp. RCJHR15: 307. (Brevijari, Petrisov zbornik)

⁴⁰ Usp. RCJHR: 269. (Vatikanski brevijar Illirico 6)

⁴¹ Usp. RCJHR15: 313.

goljskim tekstovima (npr. s hrvatskoglagoljskim misalom) zapaža u riječi *red* (i njezinim derivatima) sa značenjem ‘religio; religija, vjera’.

Nekih riječi nema u građi *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, a prema svjedočanstvu *Akademijina rječnika* zasljedene su u starijem hrvatskom jeziku. To se odnosi na netom spomenute *dragostъnъ*, *glumъcb* i *vъzmbъknuti*. S druge strane, neke su riječi u franjevačkoj reguli zasljedene ranije ili mnogo ranije negoli u tekstovima ekscerpiranim u *Akademijinu rječniku*, na primjer *fuštanъ* i *oždrelie*.

Posebno je zanimljiva riječ *kadmen* ‘krzneni kaputić’ (KIZb1 14v17). Ona je u *Akademijinu rječniku* citirana jednim jedinim primjerom iz rječnika Fausta Vrančića koji ju je naveo u spisu *Vocabula dalmatica quae Ungari sibi usurparunt*, usporedivši je s mađarskom riječi „keüdmén“. Danas se najčešće smatra mađ. *ködmön* izvorom hrvatske riječi. U mađarskome se tumači kao posuđenica iz predosmanlijskoga turkijskog jezika, iako točnih usporedica nema (pretpostavlja se da je posrijedi izvedenica iz glagola **käd-* ‘obući’). Problem svakako predstavlja fonetska razlika između hrvatske i mađarske riječi.

Nema sumnje da je hrvatska trećoredska regula važan i dosad neiskorišteni izvor za leksikologiju starijega hrvatskog jezika. Drugo je pitanje kada je nastao prijevod. *Terminus post quem* predstavlja bula pape Nikole IV. iz 1289. godine. *Terminus post quem non*, najstariji je prijepis, onaj Klimantovićev koji je nastao između 1501. i 1512. godine. Budući da prijepis Šimuna Glavića nije ovisan o tekstovima Šimuna Klimantovića, prijevod je morao nastati prije najstarijega prijepisa. Je li tako prijevod mogao nastati 1430.? Ta je, naime, godina navedena u dva Klimantićeva rukopisa: *Dana bi v' rěti na letъ božihъ tekućihъ .č. (= 1000) i .u. (= 400) i .f. (= 30) Peti na des(e)te d(a)nъ miseca sek'teb'ra. d'rugô lěto našega bis'kups'tva* (KIZb2 16r1-5). Ova je informacija istovjetna s bulom Nikole IV.: *Datum Reate XVI. (vl.: XV.) Septembris, Pontificatus nostri Anno Secundo*. U Glavićevu prijepisu nema godine.⁴² Štefanić to objašnjava ovako: „U Klimantovića slijedi iza Rieti: *Na lět' bžihъ 1430*, što je Glavić slučajno ispustio“.⁴³ Budući da je Glavićeva verzija izvornija od Klimantovićeve, možemo pretpostaviti da je posrijedi Klimantovićev dodatak. Možda je pobrkao, kako je mislio Štefanić, izdavanje Regule za franjevce trećoredce s potvrđivanjem Konstitucija za Malu braću, što je papa Martin V. učinio 15. lipnja 1430. Jezične značajke starohrvatskoga teksta nisu u proturječnosti s datiranjem prijevoda u prvu polovicu XV. ili oko sredine ovoga stoljeća.

⁴² ŠTEFANIĆ 1970: 36. Tamo kolofon glasi ovako: „Dana bi(stъ) v rieti. .dī. (= 15) d(a)nъ miseca sektebra drugo l(e)to n(a)š(e)ga biskupstva ti že g(ospod)i p(o)m(i)lui n(a)sъ. A gdo sliši ovu rēgulu ima prošćenič ot grihov svoihъ .ī.g. (= 24) krat po .k. (= 40) danъ moćiju i milostiju boga vsomogućega. ti že g(ospod)i pomitui (!) nas b(og)u hvali“ (20r11-19).

⁴³ ŠTEFANIĆ 1970: 39, bilj. 2.

Naknadno su provjerena sva mjesta u Glavićevu zborniku *de visu* koja se nisu mogla pročitati u kopiji. U budućim bi istraživanjima trebalo pregledati sve latinske i talijanske rukopise koji donose trećoredsku Regulu. Zasad nisam naišao na latinski rukopis gdje bi zajedno bile Regula trećoredaca i Oporuka sv. Franje jer se u svim trima hrvatskim prijepisima oba teksta čitaju zajedno. Učinjena je također usporedba leksika starohrvatskoga prijevoda s nepubliciranom građom hrvatsko-crkvenoslavenskoga rječnika.

Kao zaključci provedenoga istraživanja Regule proizlaze sljedeće konstacije:

- (1) Prijevod Regule, za razliku od dosadašnjega mišljenja, nije napravio Šimun Klimantović;
- (2) Prijevod najbliži latinskomu izvorniku sačuvao se najbolje u rukopisu Šimuna Glavića;
- (3) Šimun Klimantović izvršio je razmjerno dalekosežnu jezičnu i tekstološku redakciju zasvjedočanu u oba njegova prijepisa;
- (4) Prijevod je vjerojatno nastao u 15. stoljeću, možda već u prvoj polovici ili oko sredine ovoga stoljeća;
- (5) Po svoj prilici istodobno je s Regulom prevedena i Oporuka sv. Franje.

Bibliografija

Kratice

A-PFT = Arhiv Provincijalata franjevaca trećoredaca u Zagrebu

GlZb = *Zbornik Šimuna Glavića* (1529–1557; Arhiv HAZU, Ia25)

KlZb1 = *Zbornik Šimuna Klimantovića* (1501–1512; A-PFT)

KlZb2 = *Zbornik Šimuna Klimantovića* u Berčićevoj zbirci u Petrogradu (1509; br. 2).

Literatura

AGOSTINI, Francesco. 1978. *Testi trecenteschi di Città di Castello e del contado*. Firenze: Accademia della Crusca.

BATTAGLIA, Salvatore. 1972. *Grande dizionario della lingua italiana*. VI (Fio – Grau). Torino: Unione Tipografico-Editrice Torinese.

BATTAGLIA, Salvatore. 1984. *Grande dizionario della lingua italiana*. XII (Orod – Pere). Torino: Unione Tipografico-Editrice Torinese.

BATTAGLIA, Salvatore. 1986. *Grande dizionario della lingua italiana*. XIII (Perf – Po). Torino: Unione Tipografico-Editrice Torinese.

BATTAGLIA, Salvatore. 1996. *Grande dizionario della lingua italiana*. XVIII (Scho – Sik). Torino: Unione Tipografico-Editrice Torinese.

BATTAGLIA, Salvatore. 2002. *Grande dizionario della lingua italiana*. XXI. Torino: Unione Tipografico-Editrice Torinese

- BULLARIUM 1768 = *Bullarium Franciscanum Romanorum Pontificum Constitutiones, epistulas ac diplomata continens tribus ordinibus Minorum, Clarissarum, et Poenitentium a Seraphico Patriarcha Sancto Francisco institutis concessa ab illorum exordio ad nostra usque tempora iussu atque auspiciis reverendissimi patris magistri Fr. Dominici Andreae Rossi de Pisauro artium, et sacrae theologiae doctoris et Minorum Conventualium ministri generalis conquisitis undique monumentis nunc primum in lucem editum notis, atque indicibus locupletatum*. Tomus IV. (Referens ea quae Nicolai III, Caelestini V et Bonifacii VIII sunt). Romae: Typis Sacrae congregationis de propaganda fide, MDCCLXVIII.
- CENCI, Cesare. 1971. *Manoscritti francescani della Biblioteca Nazionale di Napoli*. Vol. II. Grottaferrata: Editiones Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aquas.
- CENCI, Cesare. 1981. *Bibliotheca manuscripta ad sacrum conventum Assisiensium*. Vol. I + II. Assisi: Casa Ed. Francescana.
- ČRNČIĆ, Ivan. 1867. *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji*. U Rimu: Slova vjeroplodničina u ruku viteza Petra Mariettia.
- ESSER, Kajetan. 1949. *Das Testament des heiligen Franziskus von Assisi. Eine Untersuchung über seine Echtheit und seine Bedeutung*. Münster/Westfalen: Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung.
- ESSER, Kajetan (Hrsg.). 1976. *Die Opuscula des hl. Franziskus von Assisi*. Grottaferrata: Editiones Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aquas.
- IVANČIĆ, Stjepan. 1910. *Povjestne crte o samostanskom III Redu sv. O. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri i poraba glagoljice u istoj redodržavi*. Sa priložima. Zadar: Tiskarna E. Vitaliani.
- MEERSSEMAN, Gilles Gérard. 1982. *Dossier de l'Ordre de la Pénitence au XIIIe siècle*. Fribourg: Éditions Universitaires.
- MILČETIĆ, Ivan. 1911. Hrvatska glagoljska bibliografija. I. Dio. Opisi rukopisâ. *Starine* 33: I-XIV + 1-505.
- MILČETIĆ, Ivan (†). 1955. Berčićeva zbirka glagoljskih rukopisa i štampanih knjiga u Lenjingradu. *Radovi Staroslavenskog instituta*: 293-128 (+ 10 sl.).
- NAZOR, Anica. 1993. Čučković, Andrija. *Hrvatski biografski leksikon*. 3 (Č–Đ). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 115.
- PETROVIĆ, Ivanka. 1998. Glavić, Šimun. *Hrvatski biografski leksikon*. 4 (E – Gm). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 732-733.
- PETROVIĆ, Ivanka. 2009. Klimantović, Šimun, *Hrvatski biografski leksikon*. 7 (Kam – Ko). Zagreb: Leksikografski Zavod Miroslav Krleža, 381-382.
- RHSJ = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I-XXIII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1880–1975.
- RCJHR = *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*. I. svezak (a¹ – vrêďb). ur. Anica Nazor. Zagreb: Staroslavenski institut, 2000.
- RCJHR15 = *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*. 15. sveščić (danь¹ – dovolnê). ur. Anica Nazor. Zagreb: Staroslavenski institut, 2008.

- RUNJE, Petar. 2012. *Prema izvorima II. Rasprave i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima*. ur. Tomislav Galović. Zagreb: Povijesno društvo otoka Krka i Provincijalat franjevac trećoredaca glagoljaša.
- RUNJE, Petar. 2015. *Fra Šimun Klimantović u svom vremenu*. Ogulin: Ogranak Matice hrvatske.
- SRDOČ-KONESTRA, Ines – LAJŠIĆ, Saša. 2008. Fra Šimun Klimantović (...), ni pisac ni pod piscem pisac, *Fluminensia* 20/1: 75-95.
- ŠTEFANIĆ, Vjekoslav. 1956. Glagoljaši u Kopru, god. 1467–1806. *Starine JAZU* 46: 203-329.
- ŠTEFANIĆ, Vjekoslav. 1970. *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*. Sv. 2. Zagreb: Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti.
- ŠTRKALJ-DESPOT, Kristina. 2010. Srednjovjekovna *ars memoria* i Šimun Klimantović. *Zadarska smotra* 59/1-2: 79-99.
- TEMPERINI, Lino. 1991. *Testi e documenti sul Terzo ordine francescano (sec. XIII – XV)*. Originale latino e versione italiana. Roma: Editrice Franciscanum.

Die Regel der Franziskaner des 3. Ordens in altkroatischer Übersetzung

Die Franziskanerregel des 3. Ordens wurde am 18. August 1289 von Papst Nikolaus IV. erlassen (*Inc. Supra montem Catholicae Fidei*). Der lateinische Text der Regel wurde auch in die altkroatische Sprache übersetzt. Die kroatische Version liegt in drei frühneuzeitlichen Handschriften in glagolitischer Schrift vor. Die zwei ältesten sind Sammelbände des Šimun Klimantović aus den Jahren 1501-1512 (Klimantović-Sammelband, Kloster der Franziskaner des 3. Ordens „Hl. Xaver“ in Zagreb) und 1509 (Russische Nationalbibliothek in St. Petersburg, Berčić-Sammlung, Nr. 2). Eine weitere Abschrift findet sich im Sammelband des Šimun Glavić (Archiv der Kroatischen Akademie der Wissenschaften und Künste in Zagreb, HAZU Ia25, 1529-1557).

Im Artikel wird die Sprache der drei Abschriften untersucht, primär anhand des Sammelbands von Klimantović aus den Jahren 1501-1512. Diese Handschrift wendet im Großen und Ganzen konsequent die Regel der Vertretung des Jat-Lautes nach Meyer-Jakubinskij an. Das intervokalische *-ž-* ist ausnahmslos zu *-r-* geworden, die Lauverbindung **dj* hat sich ausnahmslos zu *j* entwickelt, das silbische *l* hat ausnahmslos *u* ergeben. In der Morphologie herrscht im Instrumental Singular der Feminina ohne Ausnahme die Endung *-om*, während sich im Lokativ Singular der Maskulina die Endungen *-i* und *-u* abwechseln. Im Sammelband des Šimun Glavić, in dem die Franziskanerregel auf Grund von äußerer Einwirkung (vor allem Löcher und schwarze Stellen) nicht vollständig erhalten ist, sind teilweise ältere Formen vorhanden (z.B. was das silbische *l* oder den Instrumental Singular der Feminina betrifft).

Im Wortschatz begegnet man etlichen Lexemen, die im Kroatischen entweder bisher viel später belegt waren bzw. die außerhalb der Franziskanerregel des 3. Ordens überhaupt nicht bekannt sind. Dies betrifft vor allem seltene Entlehnungen aus dem Italienischen. Der Übersetzungsstil der altkroatischen Franziskanerregel des 3. Ordens ist durch Zusätze, Konkretisierung und Vereinfachung mancher lateinischer Ausdrücke charakterisiert, in Einzelfällen kann man aber auch idiomatische Ausdrücke beobachten.

Die textologische Untersuchung der drei Abschriften hat zu der bisher unbekanntem Schlussfolgerung geführt, dass die jüngste Handschrift, diejenige des Šimun Glavić, den ursprünglichsten Texttypus repräsentiert, und dass Šimun Klimantović den Text sprachlich und stilistisch redigierte.

Diese textologische Tatsache führt auch zur Neubewertung der Abfassungszeit der Übersetzung. Sie ist wahrscheinlich in der ersten Hälfte oder um die Mitte des 15. Jahrhunderts entstanden. Die Angabe des Kolophons von Klimantović „im Jahre 1430“ (für das lateinische Original!), die bei Glavić fehlt, beruht wohl, wie bereits von Vjekoslav Štefanić vermutet, auf der Verwechslung mit der Bestätigung der Konstitutionen des Minoritenordens durch Papst Martin V. vom 15. Juni 1430.

The Rule of the Third Order Franciscans in Old Croatian translation

The rule of the Third Order Franciscans was issued on August 18, 1289 by Pope Nicholas IV. Adopted (Inc.: *Supra montem Catholicae Fidei*). The Latin text of the Rule was also translated into the old Croatian language. The Croatian version exists in the Glagolitic script in three early modern manuscripts. The two oldest are the miscellany of Šimun Klimantović from 1501 – 1512 (Klimantović's miscellany, the monastery of the Third Order Franciscans „St. Xavier“ in Zagreb) and 1509 (National Library of Russia in St. Petersburg, Berčić Collection, No. 2). Another copy is in the miscellany of Šimun Glavić (Archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Zagreb, HAZU Ia25, 1529 – 1557).

This paper examines the language of the three copies, primarily on the basis of the Klimantović's miscellany from 1501 – 1512. Generally, this manuscript consistently follows the rule of Meyer-Jakubinskij on the development of sound *jat*. The intervocalic *-ž-* invariably became *-r-*, the cluster **dj* invariably became *j*, the syllabic *l* invariably gave *u*. In morphology the ending *-om* in the feminine instrumental singular has no exception. In the miscellany of Šimun Glavić, in which the Franciscan rule has not been fully preserved due to external influences (especially holes and black spots), partially older forms are present (for example with regard to the syllabic *l* or feminine instrumental singular).

In the vocabulary several lexemes are present that have been previously attested in the Croatian language either much later or are completely unknown outside the Rule of the Third Order Franciscans. This applies particularly to rare loans from the Italian language. The translation of the old Croatian Rule of the Third Order Franciscans is characterized by additions, concretization and simplification of many Latin expressions, but in individual cases one can also observe idiomatic expressions.

The textological investigation of the three copies has led to the surprising conclusion that the youngest manuscript, that of Šimun Glavić, represents the original text, and that Šimun Klimantović edited the text linguistically and stylistically.

This textological fact has also led to a reevaluation of the date when the translation was composed. It probably originated in the first half or the middle of the 15th century. Klimantović's colophon entry „in 1430“ (for the Latin original!), which is absent in the Glavić's copy, is probably based on the confusion with the confirmation of the Constitutions of the Minorite Order by Pope Martin V on June 15, 1430, as has been already suggested by Vjekoslav Štefanić.

Schlüsselwörter: Franziskanerregel des 3. Ordens, altkroatische Sprache, Šimun Klimantović, Šimun Glavić

Keywords: Rule of the Third Order Franciscans, old Croatian language, Šimun Klimantović, Šimun Glavić

Ključne riječi: regula franjevačkoga Trećeg reda, starohrvatski jezik, Šimun Klimantović, Šimun Glavić

Johannes Reinhart
Universität Wien, Institut für Slawistik
A-1090 Wien, Spitalgasse 2, Hol 3
johannes.reinhart@univie.ac.at

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

47

vol. 1

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2015.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 47, vol. 1

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Vlatko Previšić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Hrvoje Gračanin

Izvršna urednica / Executive Editor
Inga Vilogorac Brčić

Uredništvo / Editorial Board
Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marko Maraković

Lektura

Samanta Paronić

Tisak

Web2tisak, Zagreb

Naklada

250 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

RADOVI 47
vol. 1

ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Tematski blok / Themed issue

TREĆOREDSKA GLAGOLJAŠKA TRADICIJA U EUROPSKOM KONTEKSTU TERTIARY GLAGOLITIC TRADITION IN EUROPEAN CONTEXT

Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa
održanoga 27. i 28. IX. 2013. na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu
u organizaciji

Provincije franjevac trećoredaca glagoljaša u Zagrebu, Hrvatskoga katoličkog
sveučilišta u Zagrebu, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za
povijest, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu – Odsjek za povijest, Instituta
za povijest umjetnosti u Zagrebu i Staroslavenskoga instituta u Zagrebu

Proceedings of the International Scientific Conference
held on 27th and 28th September 2013 at the Catholic University of Croatia in Zagreb
and organized by
the Province of the Glagolitic Friars of the Third Order Regular, Catholic University
of Croatia in Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences of the University
of Zagreb - Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences of
the University of Split - Department of History, Institute of Art History,
and Old Church Slavonic Institute

Gosti urednici / Guest editors

Ivan BOTICA
Tomislav GALOVIĆ
Kristijan KUJAR